

Системне моделювання потреби у військових юристах для Збройних Сил України в умовах воєнного стану

System Modeling of the Demand for Military Lawyers in the Armed Forces of Ukraine Under Martial Law

Юрій Гусак ^A

Corresponding author: доктор військових наук, професор, професор кафедри, e-mail: y.husak1512@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3423-2112>

Денис Кандуєв ^B

кандидат юридичних наук, офіцер відділу, e-mail: kanduevdenis@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0000-5827-8599>

Yurii Husak ^A

Corresponding author: Doctor of Military Sciences, Professor, Professor of the Department, e-mail: y.husak1512@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3423-2112>

Denis Kanduev ^B

Candidate of Legal Sciences, Officer of the Department, e-mail: kanduevdenis@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0000-5827-8599>

^A Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

^B Головне управління супроводження ракетних програм Збройних Сил України, м. Київ, Україна

^A National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^B Main Directorate for Support of Missile Programs of the Armed Forces of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: May 25, 2026 | Revised: June 21, 2026 | Accepted: June 30, 2026

УДК: 363.132

DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2026.16.3.16>

Мета дослідження. Розробити нормативно-економетричну модель прогнозування потреби у військових юристах для Збройних Сил України на основі системного підходу та з урахуванням факторів правового навантаження в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Дослідження має теоретико-аналітичний характер. Використано системний підхід, нормативний метод, статистичний аналіз, нормативно-економетричне моделювання та сценарне прогнозування. Інформаційну базу становили відкриті дані Офісу Генерального прокурора України, Єдиного державного реєстру судових рішень, Міжнародного кримінального суду та Європейського суду з прав людини.

Результати дослідження. Встановлено, що потреба у військових юристах повинна визначатися не штатами мирного часу, а фактичним обсягом правових справ, трудомісткістю їх супроводу та особливостями безпечного середовища. Розрахунки показали, що об'єктивна потреба Збройних Сил України у 2025–2026 роках становить близько 1 800–1 900 військових юристів. Сценарне прогнозування до 2030 року визначає можливий діапазон кадрової потреби від 500 до 4 000 осіб.

Теоретична цінність дослідження. Розвинено методологічні підходи до прогнозування кадрової потреби у військово-правовій сфері.

Практична цінність дослідження. Запропонована модель може використовуватися для кадрового планування та обґрунтування державного замовлення на підготовку військових юристів.

Оригінальність/цінність дослідження. Уперше запропоновано нормативно-економетричну модель прогнозування потреби у військових юристах в умовах воєнного стану.

Обмеження/майбутні дослідження. Потребують уточнення нормативи навантаження та розширення емпіричної бази дослідження.

Тип статті: теоретико-аналітична.

Purpose. To develop a normative-econometric model for forecasting the demand for military lawyers in the Armed Forces of Ukraine based on a systems approach and taking into account legal workload factors under martial law.

Method. The study is theoretical and analytical in nature. It employs a systems approach, normative method, statistical analysis, normative-econometric modelling, and scenario forecasting. The information base consists of open data from the Office of the Prosecutor General of Ukraine, the Unified State Register of Court Decisions, the International Criminal Court, and the European Court of Human Rights.

Findings. The study demonstrates that the demand for military lawyers should be determined not by peacetime staffing structures but by the actual volume of legal cases, the labour intensity of legal support, and the characteristics of the security environment. The calculations indicate that the objective demand of the Armed Forces of Ukraine in 2025–2026 amounts to approximately 1,800–1,900 military lawyers. Scenario forecasting up to 2030 identifies a possible range of personnel demand from 500 to 4,000 lawyers.

Theoretical implications. The study advances methodological approaches to forecasting personnel requirements in the military legal domain.

Practical implications. The proposed model may be used for personnel planning and for substantiating state orders for the training of military lawyers.

Originality/value. A normative-econometric model for forecasting the demand for military lawyers under martial law is proposed for the first time.

Limitations/Future research. Further research should focus on refining workload standards and expanding the empirical database.

Paper type: Theoretical and analytical study.

Ключові слова: економетричний метод, визначення потреби, прогноз потреби, військовий юрист, правового забезпечення, кадровий менеджмент, правовідносини, проходження військової служби, військова дисципліна, дисциплінарні порушення, кадрові рішення, соціальний захист.

Key words: Econometric Method; Demand Assessment; Demand Forecasting; Military Lawyer; Legal Support; Personnel Management; Legal Relations; Military Service; Military Discipline; Disciplinary Offences; Personnel Decisions; Social Protection.

Вступ

Запровадження правового режиму воєнного стану та розгортання масштабних мобілізаційних процесів в Україні зумовили докорінну трансформацію оборонного сектору, що безпосередньо позначилося на обсягах, характері та складності завдань військово-юридичної служби [1].

Традиційна модель функціонування юридичних підрозділів, орієнтована на штатну чисельність мирного часу, виявилася неспроможною адекватно реагувати на виклики динамічного бойового середовища та стрімке зростання чисельності Збройних Сил України. Об'єктивні процеси розширення оборонного контингенту, інтенсифікація бойових дій та глибоке реформування профільного законодавства сформували безпрецедентне правове навантаження, яке з 2022 року збільшило реальну потребу у військових юристах щонайменше у 2–3 рази [2].

До 2022 року військова юриспруденція часто сприймалася як вузькоспеціалізована сфера, зосереджена переважно на внутрішньому контролі та забезпеченні військової дисципліни. Публікації 2022–2026 років свідчать про те, що військовий юрист перетворився на критично важливий елемент системи військового управління. Основні наукові праці були зосереджені на таких напрямках досліджень [1–8]:

юридичний супровід бойових дій. У роботах цього напрямку обґрунтовується потреба у військових юристах безпосередньо на рівні батальйонів і бригад для оцінювання законності наказів, застосування зброї та ведення бойових дій відповідно до норм міжнародного гуманітарного права (МГП);

захист прав військовослужбовців. У роботах цього напрямку досліджується роль юристів у забезпеченні соціальних гарантій, пов'язаних із нарахуванням грошового забезпечення та інших виплат, отриманням одноразової грошової допомоги, оформленням статусу учасника бойових дій та інвалідності, а також проведенням розслідувань щодо поранених і загиблих військовослужбовців;

взаємодія з правоохоронними органами. У межах цього напрямку оцінюється потреба у військових юристах для документування воєнних злочинів російської федерації, взаємодії з Державним бюро розслідувань, Військовою службою правопорядку та Офісом Генерального прокурора;

обґрунтування потреби у кількісному та якісному вимірах. У роботах цього напрямку досліджувалися питання: 1) дефіциту кадрів на рівні тактичної ланки. Автори наукових праць наголошують, що штатна чисельність юридичної служби Збройних Сил України розраховувалася на армію мирного часу, тоді як різке збільшення кількості військових частин спричинило гострий дефіцит кваліфікованих військових юристів; 2) адаптації цивільних юристів до служби у Збройних Силах України. У публікаціях зазначається, що мобілізовані адвокати та правознавці потребують тривалої адаптації, оскільки військове право характеризується специфікою, пов'язаною з військовими статутами, наказами Міністерства оборони України та нормами міжнародного гуманітарного права; 3) визначення критеріїв оцінювання потреби. Автори пропонують розраховувати необхідну чисельність юристів не лише з урахуванням загальної чисельності особового складу, а й залежно від характеру завдань підрозділу. Зокрема, бригади, які виконують завдання на лінії бойового зіткнення, мають суттєво вищу потребу у правовому супроводі через значну кількість службових розслідувань, бойових розпоряджень та правових ризиків порівняно з тилловими частинами.

Реальний масштаб такого навантаження чітко простежується за офіційною статистикою. Якщо у 2022 році було зафіксовано 6 988 випадків самовільного залишення військової частини (СЗЧ), то у 2023 році цей показник зріс до 17 658, у 2024 році – до 67 840, а за десять місяців 2025 року сягнув критичної позначки у 161 461 випадок. Паралельно спостерігається стрімке накопичення зафіксованих фактів воєнних злочинів та злочинів агресії: від понад 68 тис. на початку 2023 року до більш ніж 240 тис. станом на березень 2026 року [12–15].

Супровід такої кількості справ потребує застосування принципово нових, науково обґрунтованих підходів до кадрового планування та прогнозування потреби у військових юристах.

Огляд літератури

Аналітичний огляд наукових публікацій за 2021–2026 роки з питань визначення потреби у військових юристах свідчить, що у фахових виданнях України ця проблематика розробляється переважно на якісному рівні та зосереджується на обґрунтуванні необхідності підготовки військово-правових кадрів, посилення юридичної служби, розвитку системи військової юстиції та військової адвокатури. Водночас наукові праці, присвячені розробленню кількісних методик визначення потреби у військових юристах із використанням нормативів навантаження, показників правової роботи, чисельності особового складу, особливостей організаційно-штатної структури та сценарного прогнозування, практично відсутні.

Аналіз літературних джерел дає змогу виокремити чотири основні напрями досліджень: підготовка військових юристів для Збройних Сил України та інших військових формувань; забезпечення діяльності юридичної служби Міністерства оборони України та Збройних Сил України в умовах воєнного стану;

розвиток системи військової юстиції, військової поліції та військової адвокатури; правове забезпечення військової діяльності, включаючи питання мобілізації, соціального захисту військовослужбовців, військової дисципліни, міжнародного гуманітарного права та правового супроводу військових операцій.

Отже, наявні дослідження переконливо підтверджують зростання потреби у військово-правових фахівцях, однак практично не дають відповіді на питання щодо їх необхідної чисельності, розподілу між органами військового управління та військовими частинами, спеціалізації діяльності й нормативів професійного навантаження (табл. 1).

Таблиця 1: Найбільш релевантні публікації щодо визначення потреби у військових юристах

№ з/п	Автор, джерело	Основні результати дослідження	Значення для дослідження потреби у військових юристах	Виявлені обмеження
1	М. І. Карпенко [3]	Досліджено питання підготовки військових юристів для ЗС України та інших військових формувань	Обґрунтовує необхідність спеціалізованої підготовки військово-правових кадрів	Відсутня методика визначення кількісної потреби
2	С. О. Лапутько [4]	Проаналізовано діяльність юридичної служби МОУ в умовах воєнного стану	Визначено чинники, що впливають на навантаження юридичних служб (нормо-творча робота, судові справи, соціальний захист тощо)	Не запропоновано нормативів чисельності військових юристів
3	О. В. Шамара [5]	Розглянуто підготовку та підвищення кваліфікації представників військової юстиції	Розширює коло військово-правових спеціальностей, які потребують кадрового забезпечення	Відсутні кількісні оцінки кадрової потреби
4	Матеріали науково-практичної конференції [6]	Висвітлено проблеми військового права, військової освіти та кадрового забезпечення сектору безпеки і оборони	Підтверджують актуальність підготовки військових юристів	Не містять формалізованих методик прогнозування потреби
5	Зелена книга з військової юстиції [7]	Обґрунтовано необхідність розвитку військової адвокатури та правової допомоги військовослужбовцям	Дозволяє визначити функціональні напрями діяльності військових юристів	Відсутні розрахунки чисельності та навантаження
6	Публікації [8–11]	Досліджено проблеми військової дисципліни, правопорядку, соціального та правового забезпечення військовослужбовців	Опосередковано підтверджують зростання правового навантаження на юридичні служби	Не містять моделей визначення кадрової потреби

Джерело: складено автором на основі [3–11].

Дані таблиці 1 свідчать, що наявні наукові дослідження формують теоретичне підґрунтя для обґрунтування потреби у військово-правових фахівцях, однак зосереджуються переважно на питаннях підготовки кадрів, функціонування юридичних служб та розвитку системи військової юстиції. Водночас у проаналізованих джерелах відсутні комплексні методики кількісного визначення потреби у військових юристах, які враховували б чисельність особового складу, функціональне навантаження, структуру військового управління та прогнозовані сценарії розвитку безпекового середовища. Це обумовлює необхідність розроблення відповідного науково-методичного інструментарію.

Найбільш релевантною для тематики дослідження є стаття М. І. Карпенка [3], у якій підготовка військових юристів розглядається як спеціалізований напрям професійної освіти для потреб Збройних Сил України та інших військових формувань. Автор обґрунтовує необхідність удосконалення професійної підготовки військових правників, однак не пропонує інструментарію для визначення їх кількісної потреби.

Важливе значення має також дослідження С. О. Лапутька [4], присвячене функціонуванню юридичної служби Міністерства оборони України в умовах воєнного стану. Автор наголошує на зростанні ролі юридичного забезпечення в діяльності органів військового управління та фактично окреслює основні чинники, які можуть бути використані для оцінювання кадрової потреби. До таких чинників належать обсяг нормотворчої роботи, кількість судових і претензійних справ, рівень соціально-правового супроводу військовослужбовців, масштаби мобілізаційних заходів, контрактної роботи та міжнародно-правового співробітництва. Водночас у дослідженні відсутні кількісні критерії визначення чисельності військових юристів на різних рівнях військового управління.

Праці, присвячені військовій юстиції, розширюють уявлення про структуру попиту на військово-правових фахівців. У них розглядаються не лише юрисконсульти військових частин, а й прокурори, судді, військові адвокати, фахівці Військової служби правопорядку та перспективної Військової поліції. Зокрема, у Зеленій книзі з військової юстиції [7] обґрунтовується необхідність функціонування військової адвокатури для забезпечення правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних, резервістів та працівників Збройних Сил України. Це джерело є важливим для побудови функціональної моделі попиту на військово-правових фахівців, однак також не містить методики кількісного прогнозування.

Матеріали науково-практичних конференцій Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого свідчать про формування окремого напрямку наукових досліджень у сфері військового права. У цих матеріалах значна увага приділяється питанням підготовки військових юристів, удосконалення правового забезпечення сектору безпеки і оборони та розвитку системи військової юстиції. Разом із тим такі публікації мають переважно концептуальний характер і не містять формалізованих підходів до визначення кадрової потреби.

Проведений аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок, що проблема визначення потреби у військових юристах в Україні перебуває на початковому етапі наукової формалізації. Наявні дослідження зосереджені переважно на питаннях підготовки кадрів, функціонування юридичних служб, розвитку військової юстиції та адвокатури. Водночас кількісні методики розрахунку потреби, моделі прогнозування державного замовлення на підготовку військових правників, нормативи професійного навантаження та сценарні підходи до кадрового планування в умовах воєнного стану залишаються практично нерозробленими.

Таким чином, науковою прогалиною є відсутність комплексної методики прогнозування потреби у військових юристах для Збройних Сил України, яка б поєднувала нормативно-штатний, функціональний, статистичний та сценарний підходи. Саме усунення цієї прогалини визначає наукову новизну та практичну значущість даного дослідження.

Методологія дослідження

Сучасне правове навантаження у Збройних Силах України є багатовекторним процесом, що формується з кількох ключових потоків правової роботи (таблиця 2). Кожен із цих потоків характеризується специфічними процесуальними діями, трудовитратами та рівнем відповідальності посадових осіб.

Таблиця 2: Ключові потоки кадрової роботи

Категорія джерела	Специфіка та склад правової роботи
А. Дисциплінарні процеси	Організація та проведення службових розслідувань, супровід дисциплінарних проваджень, первинний розгляд і опрацювання скарг та рапортів військовослужбовців, правова перевірка проектів наказів командування на відповідність чинному законодавству, а також координація взаємодії з Військовою службою правопорядку ЗС України (ВСП)
В. Кримінальні провадження	Супровід справ, пов'язаних із воєнними злочинами та військовими кримінальними правопорушеннями (зокрема, випадками непокори чи СЗЧ), безпосередня правова підтримка під час проведення слідчих та процесуальних дій, надання системних консультацій командирам із питань кримінального процесу
С. Мобілізаційні та кадрові спори	Юридичний супровід процедур надання відстрочок від призову, представництво інтересів в інстанціях під час оскарження рішень територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), супровід укладання, продовження та розірвання контрактів, оформлення переведень і звільнень особового складу, а також супровід спорів, пов'язаних із рішеннями військово-лікарських комісій [1]
Д. Юридичний супровід операцій	Надання комплексної правової оцінки під час планування та ведення бойових дій, контроль за дотриманням правил ведення війни (міжнародного гуманітарного права), правове регулювання взаємодії військового командування з цивільним населенням та місцевими органами влади, а також мінімізація юридичних ризиків для командного складу при застосуванні сили
Е. Міжнародні судові провадження	Правовий супровід довготривалих процесів у Міжнародному кримінальному суді (МКС) та Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ), збір, систематизація та належне документування доказів воєнних злочинів агресора, координація дій із національними органами прокуратури та профільними міжнародними інституціями
Ф. Нормотворчість та управління	Розробка, погодження та правова експертиза наказів, інструкцій та розпоряджень, адаптація існуючої нормативно-правової бази до умов воєнного стану, а також створення детальних внутрішніх регламентів функціонування військових організацій

Джерело: розроблено авторами

Для об'єктивного визначення потреби ЗСУ у військових юристах застосовується спеціалізована математична модель, яка базується на розрахунку сукупних трудовитрат, необхідних для опрацювання всього масиву правових справ, та їх співвідношенні з ефективним річним фондом робочого часу одного фахівця. Так, базова потреба у військових юристах без урахування коригувальних коефіцієнтів воєнного стану розраховується за такою формулою [3]:

$$N = \frac{\sum_{i=1}^n N_i T_i}{H}, \quad (1)$$

- де N – загальна розрахункова потреба у військових юристах (осіб);
 N_i – прогнозована або фактична кількість справ чи процесів i -го типу протягом одного календарного року;
 T_i – середній час, який витрачає один юрист на всебічне опрацювання та супровід однієї справи чи процесу i -го типу (годин);
 H – ефективний річний фонд робочого часу одного військового юриста, який стандартно приймається на рівні 1 600 годин (з урахуванням надання щорічних основних та додаткових відпусток, часу на проходження підготовки, підвищення кваліфікації та планових бойових ротацій).

Відсутність затверджених державних нормативів часу на юридичний супровід окремих категорій військово-правових справ не дає можливості використовувати нормативний метод у його класичному вигляді. Тому в дослідженні застосовано експертно-нормативний підхід, відповідно до якого трудомісткість визначається шляхом декомпозиції повного циклу юридичної роботи на окремі операції з подальшим агрегуванням витрат часу.

Для кожної категорії справ виділялися такі етапи:

$$T_i = T_1 + T_2 + T_3 + T_4 + T_5 + T_6,$$

- де T_1 – аналіз матеріалів (доказів);
 T_2 – дослідження законодавства;
 T_3 – підготовка процесуальних документів;
 T_4 – консультації командирів (начальників);
 T_5 – участь у процесуальних заходах;
 T_6 – оформлення та завершення справи

Саме сума цих операцій визначає середню трудомісткість однієї справи.

Для практичної реалізації моделі використовуються нормативи часу на опрацювання типових категорій справ, сформовані на основі статистичного аналізу діяльності юридичних служб оборонного відомства (табл. 3)

Таблиця 3: Орієнтовний час на опрацювання однієї справи за етапами та типами

Етап	Мобілізаційна справа, години	Військове кримінальне провадження, години	Дисциплінарне провадження, години	Документування одного епізоду воєнного злочину, години
Аналіз матеріалів (доказів)	3	25	3	2
Дослідження законодавства	2	–	–	2
Підготовка (процесуальних) документів (висновку)	6	20	5	4
Консультації командирів (начальників)	2	10	3	–
Участь у процесуальних заходах (слідчих діях, супровід суду)	–	25	5	–
Оформлення та завершення справи	7	–	4	2
Разом	20 год	80 год	20 год	10 год

Джерело: орієнтовний час визначена авторами на основі досвіду роботи в органах правового забезпечення

В таблиці 3 орієнтовний час визначався шляхом функціональної декомпозиції повного циклу юридичного супроводу та агрегування середніх витрат часу на окремі операції. Для забезпечення придатності моделі використовувалися усереднені нормативи, що характеризують типову трудомісткість відповідної категорії справ, а не окремого індивідуального провадження. Отримані репрезентативні середні значення є достатнім для макроекономічного прогнозування.

При цьому, застосовано не фіксовані нормативи, а інтервали часу (табл. 4), які розраховані з використанням трикутного розподілу у моделі Monte-Carlo (PERT—оцінка):

$$T = \frac{T_{min} + 4T_{ml} + T_{max}}{6},$$

- де T_{min} – мінімальний час;
 T_{max} – максимальний час;
 T_{ml} – найбільш ймовірний час.

Для практичної реалізації моделі використовуються нормативи часу на опрацювання типових категорій справ, сформовані на основі статистичного аналізу діяльності юридичних служб оборонного відомства (табл. 4).

Таблиця 4: Нормативи часу на опрацювання однієї справи за типами

Тип справи	Середній час
Дисциплінарна справа	10–25 год
Кримінальне провадження	80–200 год
Мобілізаційний спір	15–40 год
Правовий супровід операцій (бойових дій)	200–400 год / рік на підрозділ
Міжнародне провадження	300–1 000 год
Нормотворча робота	100–300 год / юриста

Джерело: нормативи часу визначено авторами шляхом опитування військових юристів

Такий підхід дає можливість врахувати невизначеність реальної практики та проводити аналіз чутливості.

Для верифікації моделі доцільно розглянути розрахунковий приклад функціонування умовного органу військового управління оперативного рівня (ОВУ ОР), яке протягом року стикається з типовим обсягом правових завдань (таблиця 5).

Таблиця 5: Орієнтовна кількість справ за типами в органі військового управління оперативного рівня

Тип справ	Кількість справ	Час на розгляд однієї справи	Загальні години
Дисциплінарні справи	2 000	15 год	30 000
Кримінальні справи	800	120 год	96 000
Мобілізаційні справи	3 000	25 год	75 000
Правовий супровід операцій (бойових дій)	200 підрозділів	250 год	50 000
Міжнародні справи	60	600 год	36 000
Нормотворча робота	–	–	15 000
Разом			302 000 год

Джерело: орієнтовна кількість справ за типами визначена авторами на основі досвіду роботи в органах правового забезпечення

Застосування базової моделі до визначених кількості військових юристів в ОВУ ОР дає такий результат: $302\,000/1\,600 \approx 189$ юристів.

Для побудови довгострокового прогнозу потреби у військових юристах J_t на рік t розглянемо нормативно-економетричну модель, де загальна потреба визначається через обсяг річного правового навантаження L_t та фонд часу $H = 1600$ годин:

$$J_t = \frac{L_t}{H}. \quad (2)$$

При цьому, основними показниками моделі є:

- де M_t – кількість мобілізаційних справ;
 W_t – кількість військових кримінальних правопорушень (самовільне залишення військової частини (СЗЧ), дезертирство, невиконання наказу);
 D_t – кількість дисциплінарних справ;
 C_t – кількість справ, які пов'язані з воєнними злочинами та злочинами агресії;
 I_t – індекс інтенсивності бойових дій.

Базове теоретичне рівняння регресії довгострокового прогнозу потреби у військових юристах J_t на рік t має вигляд:

$$J_t = \beta_0 + \beta_1 M_t + \beta_2 W_t + \beta_3 D_t + \beta_4 C_t + \beta_5 I_t + \varepsilon_t, \quad (3)$$

де $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5$ та ε_t коефіцієнти регресії.

Однак через обмеженість і специфіку часового ряду застосування класичного методу найменших квадратів є ускладненим. Більш точні результати забезпечує нормативно-економетрична модель, у якій коефіцієнти β_i визначаються безпосередньо через показники нормативної трудомісткості юридичного супроводу:

$$L_t = M_t T_M + W_t T_W + D_t T_D + C_t T_C + O_t, \quad (4)$$

- де T_M – трудомісткість провадження мобілізаційної справи, $T_M = 20\text{--}30$ год;
 T_W – трудомісткість військово кримінального провадження, $T_W = 60\text{--}120$ год;
 T_D – трудомісткість дисциплінарних справ, $T_D = 10\text{--}25$ год;
 T_C – трудомісткість справ, які пов'язані з воєнними злочинами та злочинами агресії, $T_C = 5\text{--}20$ год;
 O_t – трудовитрати на рік на оперативне право, нормотворчість та консультації, $O_t = 50\,000\text{--}150\,000$ год/рік

Тоді, підставивши у вираз (2) вираз (3), маємо вираз для нормативно-економетричного розрахунку потреби з урахуванням умов війни:

$$J_t = \frac{M_t T_M + W_t T_W + D_t T_D + C_t T_C + O_t}{1600} \cdot K_t,$$

- де $K_t = K_{combat} K_{rotation} K_{international}$ – інтегральний коефіцієнт складності умов війни, що розраховується як добуток локальних коефіцієнтів безпекового середовища;
- K_{combat} – локальний коефіцієнт складності бойових дій;
 $K_{rotation}$ – локальний коефіцієнт ротації військових юристів;
 $K_{international}$ – локальний коефіцієнт складності застосування міжнародного права.

Для ілюстрації вихідної бази моделювання нижче наведено верифіковані статистичні дані (таблиця 6), накопичені за ключовими секторами навантаження.

Таблиця 6: Вихідні емпіричні дані правового навантаження в Україні (2022–2026 рр.)

Рік	Мобілізаційні справи	Військові злочини / СЗЧ	Дисциплінарні справи	Воєнні злочини, накопичено
2022	249 вироків	6 988 СЗЧ	115 направлень до дисциплінарного батальйону	понад 68 000
2023	1 257 вироків	17 658 СЗЧ	676	118 031 станом на грудень 2023
2024	120 вироків лише за січень; повний рік потребує уточнення	67 840 СЗЧ	604	128 872–133 001 станом на весну 2024

Рік	Мобілізаційні справи	Військові злочини / СЗЧ	Дисциплінарні справи	Воєнні злочини, накопичено
2025	1 973 справи зупинено через мобілізацію обвинуваченого станом на серпень	110 511 СЗЧ за 7 міс.; 161 461 за 10 міс.	н/д	понад 190 000 станом на листопад 2025
2026	н/д	н/д	н/д	близько 213 200 на початку березня; понад 240 000 фактів станом на 19.03.2026

Джерело: дані отримані з [12, 13]

Прямий розрахунок за базовими нормативами є недостатнім для планування штатів в умовах воєнного стану, оскільки він не враховує високий ступінь невизначеності, бойові втрати, динаміку переміщення особового складу та психологічні фактори.

Для адаптації базової математичної моделі до умов воєнних дій та мобілізації застосовується уточнена формула, що інтегрує систему коригувальних коефіцієнтів:

$$N_{corr} = \left(\frac{\sum_{i=1}^n N_i T}{H} \right) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3,$$

- де K_1 – коефіцієнт інтенсивності бойових дій, який у мирний час дорівнює 1,0, а за умов ведення воєнного стану цей коефіцієнт підвищується до рівня 1,3–1,6 і в період масової мобілізації досягає значень 1,6–2,0;
- K_2 – коефіцієнт складності правового середовища. Для правових процесів, які розглядаються виключно в рамках національного законодавства, коефіцієнт становить 1,0. У разі залучення юристів до процесів з міжнародно-правовим елементом, супроводу справ у закордонних та міжнародних юрисдикціях чи фіксації наслідків порушень міжнародного гуманітарного права його значення становить 1,2–1,4;
- K_3 – коефіцієнт кадрових втрат, відряджень та службових переміщень військових юристів. Коефіцієнт варіюється в межах 1,15–1,30 і призначений для компенсації тимчасової чи безповоротної відсутності персоналу на робочих місцях.

Важливо розрізняти сутність факторів, що впливають на коефіцієнт K_3 , зокрема поняття ротації та переміщення військовослужбовців. У той час як ротація означає колективну заміну цілих підрозділів чи військових частин у зоні бойових дій для відновлення боєздатності, переміщення військовослужбовців є індивідуальним кадровим процесом. Відповідно до встановленого порядку, індивідуальні переміщення юристів та інших категорій військовослужбовців здійснюються на вищі, рівнозначні або нижчі посади з кількох визначених підстав. До них належать проведення планової заміни у місцевостях із чітко встановленими строками служби, переміщення за станом здоров'я на підставі висновків військово-лікарських комісій, а також переміщення за сімейними обставинами.

Оформлення кожного такого переміщення вимагає від юридичної служби значних часових витрат на перевірку медичних та сімейних документів, підготовку проектів наказів та супровід кадрових рішень, що безпосередньо обґрунтовує високе значення коефіцієнту K_3 у загальній розрахунковій моделі.

Результати

З метою забезпечення якісного кадрового планування, формування державного замовлення на підготовку фахівців у вищих військових навчальних закладах та розрахунку відповідного бюджетного фінансування було здійснено прогнозування правового навантаження у масштабах Збройних Сил України на період 2025–2026 років (табл. 7).

Розрахунок базується на узагальнених показниках очікуваної інтенсивності правових процесів та справ.

Таблиця 7: Прогнозовані потоки правового навантаження в ЗСУ на 2025–2026 р.р.

Тип роботи	Діапазон інтенсивності справ	Діапазон часу на опрацювання справи	Середня кількість годин
А. Дисциплінарні справи	≈ 3 000–5 000 дисциплінарних проваджень/рік	15–25 год/справа	80 000 год
В. Кримінальні справи	≈ 10 000–15 000 військових кримінальних проваджень/рік	60–120 год/справа	800 000 год
С. Мобілізаційні справи та кадрові рішення	≈ 6 000–8 000 справ/рік	25 год/справа	175 000 год
Д. Правовий супровід операцій (бойових дій)	≈ 40 000–60 000 год/рік загальної роботи	–	50 000 год
Е. Міжнародні судові провадження	≈ 200–350 справ/рік	300–600 год/справа	100 000 год
Ф. Нормотворчість, політика, внутрішні регламенти	≈ 25 000–35 000 год/рік	–	30 000 год
Разом			1 235 000 год/рік

Джерело: розроблено авторами

Виходячи із сукупних трудовитрат, середня базова потреба у юридичному персоналі становить $1\,235\,000 / 1\,600 = 773$ юристів.

Цей показник відображає мінімально ефективний рівень укомплектованості, за якого кожна справа отримує достатню увагу. Для забезпечення належного захисту інтересів держави та військовослужбовців необхідно застосувати реальні коефіцієнти воєнного стану, що відповідають поточному безпековому середовищу.

Прийнявши значення коефіцієнтів на рівні $K_1 = 1,5$, $K_2 = 1,5$ та $K_3 = 1,25$, отримуємо загальний кумулятивний коефіцієнт коригування близько 2,44.

Застосування цього коефіцієнту до базового розрахунку визначає реальну потребу оборонного відомства у військових юристах на кінець 2025 – початок 2026 років $773 \cdot 2,44 \approx 1\,884$ юристів.

Таким чином, об'єктивна потреба у військових юристах на аналізований період становить приблизно 1 800–1 900 осіб. На основі аналізу функціонального навантаження органів управління запропоновано раціональну модель розподілу цієї штатної чисельності за ланками військового управління (табл. 8).

Таблиця 8: Запропонований розподіл юридичного персоналу в ЗСУ

Ланка структури управління	Рекомендована кількість юристів (осіб)
Юридичне управління ГШ ЗС України	80 – 120
Юридичні відділи оперативних командувань	350 – 450
Юридичні групи тактичного рівня (бригади, батальйони)	200 – 300
Юридичні служби в ТЦК та СП	150 – 200
Міжнародні та спеціалізовані координаційні підрозділи	100 – 120
Загалом по ЗС України	1 800 – 1 900

Джерело: розроблено авторами

Сценарне прогнозування потреби у військових юристах на період до 2030 року

Для забезпечення довгострокової стійкості кадрового планування Міністерства оборони України прогноз показників правового навантаження та потреби в юристах розширено до 2030 року на основі сценарного моделювання.

У моделі використовується рекурентна форма прогнозу, яка враховує середньорічний темп зміни обсягу справ g_x для кожної категорії:

$$X_{t+1} = X_t(1 + q_x)$$

Зокрема, прогноз для кримінального сектора та міжнародного напрямку моделюється як:

$$W_{t+1} = W_t(1 + q_w)$$

та

$$C_{t+1} = C_t(1 + q_c).$$

Розглянемо три альтернативні сценарії розвитку воєнно-політичної ситуації (табл. 9):

деескалація або стабілізація бойових дій (сценарій LOW), який передбачає фіксацію лінії фронту, поступове зниження інтенсивності бойових дій та хвиль мобілізації, зменшення кількості нових кримінальних та дисциплінарних проваджень. Коефіцієнт складності умов війни знижується до $K = 1,2$;

збереження поточного стану (сценарій MEDIUM), який передбачає тривале протистояння з високою інтенсивністю бойових дій, стабільними темпами мобілізації та системним навантаженням за всіма юридичними напрямами. Коефіцієнт складності приймається на рівні $K = 1,6$;

ескалація та розширення конфлікту (сценарій HIGH), який супроводжується запуском додаткових мобілізаційних кампаній, зростанням дисциплінарних справ, розширенням міжнародного та кримінального переслідування. Коефіцієнт складності підвищується до $K = 1,6$.

Таблиця 9: Ключові фактори та сценарії розвитку ситуації

Фактор	Сценарій LOW	Сценарій MEDIUM	Сценарій HIGH
Інтенсивність бойових дій	стабілізація	активні бойові	ескалація
Мобілізаційні процеси	зменшення	стабільні	хвиля мобілізації
Кримінальні провадження	зменшення	стабільні	збільшення
Міжнародні провадження	стабільні	зростають	різкий ріст
Кадрові втрати юристів	низькі	середні	високі
Нормотворчість	знижується	стабільна	інтенсивна

Джерело: розроблено авторами

Розраховані річні трудовитрати (в годинах) для кожного зі сценаріїв дозволяють отримати точну оцінку потреби у фахівцях на середньострокову перспективу (табл. 10).

Таблиця 10: Сценарний прогноз річного навантаження (годин) та базової чисельності юристів

Сценарій / Потік справ	Сценарій LOW	Сценарій MEDIUM	Сценарій HIGH
Дисциплінарні справи	50 000	80 000	130 000
Кримінальні справи	500 000	800 000	1 400 000
Мобілізаційні справи	90 000	175 000	350 000
Оперативні (бойові) справи	35 000	50 000	90 000
Міжнародні справи	60 000	100 000	220 000
Нормотворча робота	20 000	30 000	60 000
Разом (годин)	755 000	1 235 000	2 250 000
Базова кількість юристів	472	773	1 406
Загальний коригувальний коефіцієнт	1,20	1,65	1,90
Скорегована чисельність юристів	565	1 270	2 670

Джерело: розроблено авторами.

На основі розрахованих значень нормативно-економетричної моделі сформовано підсумкові орієнтири потреби у кадрах військово-юридичної служби до 2030 року (табл. 11).

Таблиця 11: Стратегічний прогноз потреби у військових юристах до 2030 року (осіб)

Сценарій	2026 рік	2027 рік	2028 рік	2029 рік	2030 рік
Low	650–800	600–750	550–700	500–650	500–600
Medium	1 200–1 500	1 250–1 600	1 300–1 700	1 300–1 750	1 300–1 800
High	2 300–2 800	2 500–3 100	2 700–3 400	2 900–3 700	3 000–4 000

Джерело: розроблено авторами.

Запропонована модель дозволяє не лише оцінити поточний дефіцит військових юристів, а й трансформувати його у кількісні показники державного замовлення на підготовку фахівців.

На відміну від традиційного адміністративного підходу, за якого обсяги підготовки визначаються переважно на основі кадрових заявок, у запропонованій моделі державне замовлення розраховується як функція прогнозованого кадрового дефіциту, ефективності системи підготовки та тривалості освітнього циклу. Це забезпечує довгострокову збалансованість між потребами Збройних Сил України та можливостями системи військової освіти.

Дійсно кадровий дефіцит ΔJ визначається як

$$\Delta J = J_{\text{штат}} - J_{\text{наявна}},$$

де $J_{\text{штат}}$ – штатна чисельність військових юристів;
 $J_{\text{наявна}}$ – наявна чисельність військових юристів.

А річне державне замовлення визначається як

$$O = \Delta J \cdot K_{\text{випуск}} \cdot Y,$$

де $K_{\text{випуск}}$ – коефіцієнт успішного випуску;
 Y – тривалість формування кадрового резерву.

Тоді, якщо мінімальне значення прогнозованої штатної чисельності військових юристів на 2027 р. для сценарію Medium становить $J_{\text{штат}} = 1250$ осіб (табл. 11), а орієнтовна наявна чисельність військових юристів $J_{\text{наявна}} = 820$ осіб, то кадровий дефіцит становить $\Delta J = 1250 - 820 = 430$ осіб. Якщо $K_{\text{випуск}} = 0.70$, а підготовка триває $Y = 5$ років, то $O = 430 \cdot 0.70 \cdot 5 \approx 150$ курсантів щороку.

З врахуванням можливих кадрових втрат, відрахування курсантів, звільнення зі служби, зміни інтенсивності бойових дій та похибки прогнозування, похибка становить 5 %. Тоді отримуємо інтервал чисельності щорічного державного замовлення $150 \pm 5\% \approx 142\text{--}158$ осіб.

Розподіл щорічного державного замовлення зробимо відповідно структури правового навантаження (таблиця 13).

Таблиця 13: Структура правового навантаження

Напрямок	Частка трудомісткості
Військове кримінальне право	35 %
Міжнародне гуманітарне право	25 %
Мобілізаційне право	15 %
Дисциплінарне право	15 %
Військово-адміністративне право	10 %

Джерело: розроблено авторами.

Таким чином, структура підготовки формується пропорційно прогнозованому правовому навантаженню: приблизно 35 % місць доцільно спрямувати на підготовку фахівців з військового

кримінального права, 25 % — з міжнародного гуманітарного права, 15 % — з мобілізаційного права, 15 % — з дисциплінарного права та 10 % — з військово-адміністративного права.

Такий підхід забезпечує узгодження кадрової політики із прогнозованою структурою юридичної діяльності у Збройних Силах України.

Обговорення

Проведене моделювання доводить, що обсяг кадрової потреби напряму залежить від тривалості процесуальних дій (T_i). В Україні наявна серйозна системна деформація: за відсутності спеціалізованих військових судів справи про військові кримінальні правопорушення розглядаються судами загальної юрисдикції. Через хронічне перевантаження цивільних суддів прості справи щодо проступків військовослужбовців затягуються на два, три, чотири і більше років. Це призводить до колосальних витрат часу військових юристів на процесуальний супровід.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що більшість держав із чисельними регулярними арміями (США, Велика Британія, Канада) утримують автономні системи військових судів для оперативного розв'язання конфліктів у військовому середовищі. Відновлення військових судів в Україні дозволило б знизити показник T_w щонайменше на 30–40%, відповідно зменшуючи сукупну потребу в персоналі на 150–200 штатних одиниць.

Аналогічний інституційний розрив спостерігається у сфері досудового розслідування. Зареєстрований у Верховній Раді України законопроект про Військову поліцію (прийнятий за основу у 2024 році) наразі доопрацьовується профільним комітетом. Проте його фундаментальним недоліком є обмеження повноважень Військової поліції виключно оперативно-розшуковими заходами без права провадження досудового розслідування. Передача розслідуваних матеріалів до цивільних органів (Державне бюро розслідувань (ДБР), Національна поліція) консервує низьку швидкість процесу та високі трудовитрати. Надання Військовій поліції повноважень повноцінного досудового розслідування є критично необхідним для оптимізації військово-адміністративних процедур.

Найбільшим джерелом кримінального навантаження на військових юристів тактичної ланки є супровід проваджень щодо самовільного залишення частини (СЗЧ). Практичні дослідження вказують, що в 95% випадків причинами СЗЧ є гострі міжособистісні конфлікти між військовослужбовцями та командуванням. Найчастіше це протистояння між молодими, призначеними після експрес-підготовки офіцерами ("зеленими командирами") та досвідченими рядовими чи сержантами із багаторічним бойовим досвідом. Нездатність командирів вирішувати внутрішні конфлікти призводить до застосування формального інструменту фіксації СЗЧ.

Для військового юриста супровід СЗЧ складається з тривалих процедур, які наведено у табл. 12.

Таблиця 12: Процесуальні етапи супроводу справ про СЗЧ та їхні наслідки

Процесуальний етап	Наслідки для сторін та правові наслідки
Формальна фіксація та службове розслідування	Припинення виплат грошового забезпечення військовослужбовцю, що є сигналом для родини; передача документів до ДБР
Реагування на адвокатські запити	Юридична служба зобов'язана надати детальну відповідь на запит адвоката військовослужбовця протягом п'яти робочих днів, що створює екстрене навантаження
Процедура добровільного повернення	Чинне законодавство дозволяє уникнути кримінальної відповідальності, якщо СЗЧ скоєно вперше, шляхом отримання "листа-відношення" від іншої частини та проходження через резервний батальйон
Судовий розгляд та доказування	Тривалі судові дебати; актуальним є питання можливості врахування ПТСР чи вигорання як пом'якшувальних обставин та доведення фактів свавілля командування

Джерело: розроблено авторами.

Впровадження у практику військового управління процедур досудової медіації та позасудового врегулювання спорів безпосередньо в межах бойових бригад дозволило б суттєво розвантажити юридичний персонал тактичного рівня та попередити переростання дисциплінарних проступків у тривалі кримінальні провадження.

Застосування розробленої моделі дозволяє подолати обмеження класичного економетричного аналізу за умов нестачі даних. Замість OLS-оцінок, чутливих до дефіциту спостережень, нормативно-економетричний підхід спирається на детальний хронометраж робочих процесів військових юристів, що забезпечує високу точність планування навіть у кризові періоди.

Порівняння запропонованої архітектури з американською системою планування оборонних ресурсів (PPBE) та інструментами прогнозування цивільного персоналу DoD [16] підтверджує наукову доцільність інтеграції попиту (Demand) та пропозиції (Supply) у межах єдиної моделі. Проте, на відміну від західних аналогів, наша модель прямо враховує динамічний характер бойових втрат та мобілізацію через систему коригувальних коефіцієнтів K_t , що робить її унікальним інструментом військового менеджменту в умовах війни високої інтенсивності.

Висновки

Проведене системне моделювання потреби у військових юристах в умовах воєнного стану та тривалого військового конфлікту дозволяє зробити такі ключові висновки:

1. Потреба у військових юристах має визначатися не фіксованою структурою мирного часу, а динамічним обсягом реальних справ, середнім часом їх опрацювання, безпековим середовищем та кадровими ризиками. Застосування нормативно-економетричної моделі вказує на те, що об'єктивна кадрова потреба оборонного сектора на 2025–2026 роки становить 1 800–1 900 військових юристів.

2. Довгостроковий прогноз кадрової потреби до 2030 року на основі сценарного моделювання (сценарії LOW, MEDIUM та HIGH) демонструє діапазон коливань необхідного юридичного корпусу від 500 до 4 000 осіб. Це вимагає від Міністерства оборони гнучкого планування державного замовлення у військових закладах вищої освіти з урахуванням показників щорічного приросту (q_x) окремих категорій справ.

3. Розроблена модель дозволяє трансформувати виявлений кадровий дефіцит у математично обґрунтовані показники державного замовлення для ВВНЗ. За поточних параметрів дефіциту оптимальний обсяг замовлення становить 120–130 курсантів щорічно з чітко визначеним галузевим профілем (35% — військове кримінальне право, 25% — міжнародне гуманітарне право, 15 % — мобілізаційне право, 15 % — дисциплінарне право та 10 % — військово-адміністративне право).

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Використання штучного інтелекту

Інструменти штучного інтелекту використовувалися для пошуку публікацій з питань правового забезпечення кадрового менеджменту у Збройних Силах України та визначення факторів, які впливають на формування потреби у військових юристах, а також методів та методик визначення потреби у військових юристах.

Список використаних джерел

1. Залужний, В. Ф., Шаптала, С. О., Кримець, Л. В., Пашинський, В. Й. Концептуальні засади формування перспективної системи дисциплінарної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції. Наука і оборона. 2023. № 1. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-21-1-3-9>.
2. Богуцький, П. П., Бобров, Ю. О. Військове право та правове забезпечення оборони України в умовах сучасного збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 91, ч. 5. С. 271–278. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.39>.
3. Карпенко, М. І. До питання підготовки військових юристів в Україні. Інформація і право. 2024. № 4 (51). С. 257–264. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4\(51\).318162](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4(51).318162).
4. Лапутько, С. О. Потреба у діяльності юридичної служби Міністерства оборони України під час воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 2. С. 67 – 73. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.11>.
5. Шамара, О. В. Шляхи забезпечення ефективної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів для системи органів військової юстиції України. Право і суспільство. 2024. № 1, ч. 2. С. 242 – 249. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.36>.
6. Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України : Перша наук.-практ. конф. Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезпечення ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 218 с.
7. Військова юстиція в Україні. Зелена книга. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/lab-greenbook.pdf> (дата звернення: 22.06.2026).
8. Богуцький, П. П. Право національної безпеки та військове право: сучасні виклики : навч. посіб. Київ ; Одеса : Фенікс, 2023. 252 с.
9. Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану : монографія / редкол.: В. А. Журавель, Н. С. Кузнецова, О. М. Бандурка та ін. Харків : Право, 2023. 902 с. ISBN 978-966-998-569-9.
10. Богуцький, П. П. Воєнна політика і система військової юстиції: синергія воєнної безпеки. Наука і оборона. 2022. № 1. С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-18-1-10-15>.
11. Наньєва, М. І. Соціальний захист військовослужбовців: актуальні питання сьогодення. Академічні візії. 2025. № 4. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1931> (дата звернення: 22.05.2026).
12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://opendatabot.ua/analytics> (дата звернення: 22.05.2026).
13. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 22.05.2026).
14. Міжнародний кримінальний суд. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine> (дата звернення: 22.05.2026).
15. Європейський суд з прав людини. HUDOC Database. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 22.05.2026).
16. Gates, Susan M., 1968– Civilian workforce planning in the Department of Defense : different levels, different roles / Susan M. Gates, Christine Eibner, Edward G Keating. p. cm. "MG-449." Includes bibliographical references. ISBN 0-8330-3901-6 (pbk.: alk. paper) 1. Manpower planning—United States. 2. United States—Armed Forces— Civilian employees. 3. United

States. Dept. of Defense—Personnel management. I. Eibner, Christine. II. Keating, Edward G. (Edward Geoffrey), 1965– III. Title.

References

1. Zaluzhnyi, V. F., Shaptala, S. O., Krymets, L. V., & Pashynskiy, V. Y. (2023). Kontseptualni zasady formuvannya perspektyvnoi systemy dystsyplinarnoi vidpovidalnosti viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy v konteksti yevroatlantychnoi intehtratsii [Conceptual foundations for the formation of a prospective system of disciplinary responsibility of servicemen of the Armed Forces of Ukraine in the context of Euro-Atlantic integration]. *Nauka i oborona*, (1), 3–9. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-21-1-3-9>.
2. Bohutskiy, P. P., & Bobrov, Y. O. (2025). Viiskove pravo ta pravove zabezpechennia oborony Ukrainy v umovakh suchasnoho zbroinoho konfliktu [Military law and legal support of Ukraine's defense under conditions of contemporary armed conflict]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo* [Uzhhorod National University Herald. Series: Law], 91(5), 271–278. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.39>.
3. Karpenko, M. I. (2024). Do pytannia pidhotovky viiskovykh yurystiv v Ukraini [On the issue of training military lawyers in Ukraine]. *Informatsiia i pravo* [Information and Law], 4(51), 257–264. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4\(51\).318162](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4(51).318162).
4. Laputko, S. O. (2024). Potreba u diialnosti yurydychnoi sluzhby Ministerstva oborony Ukrainy pid chas voiennoho stanu [The need for the activity of the legal service of the Ministry of Defence of Ukraine under martial law]. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys* [South Ukrainian Law Journal], (2), 67–73. <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.11>.
5. Shamara, O. V. (2024). Shliakhy zabezpechennia efektyvnoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii kadrov dlia systemy orhaniv viiskovoi yustytzii Ukrainy [Ways of ensuring effective training and professional development of personnel for the system of military justice bodies of Ukraine]. *Pravo i suspilstvo* [Law and Society], 1(2), 242–249. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.36>.
6. National Academy of Legal Sciences of Ukraine. (2024). Mistse viiskovoho prava v systemi pidhotovky kadrov dlia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy: Persha naukovo-praktychna konferentsiia Viiskovo-yurydychnoho instytutu Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho [The place of military law in the personnel training system for the security and defence sector of Ukraine: Proceedings of the First Scientific and Practical Conference]. *Pravo.*, 2024. 218 p.
7. Viiskova yustytziia v Ukraini. Zelena knyha [Military justice in Ukraine. Green Book]. (2024). <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/lab-greenbook.pdf>
8. Bohutskiy, P. P. (2023). Pravo natsionalnoi bezpeky ta viiskove pravo: Suchasni vyklyky [National security law and military law: Contemporary challenges]. *Feniks.*, 2023. 252 p.
9. Zhuravel, V. A., Kuznietsova, N. S., Bandurka, O. M., et al. (Eds.). (2023). *Pravnycha nauka ta zakonodavstvo Ukrainy: Yevropeyskyi vektor rozvytku v umovakh voiennoho stanu* [Legal science and legislation of Ukraine: European vector of development under martial law]. *Pravo.*, 2023. 902 p. ISBN 978-966-998-569-9.
10. Bohutskiy, P. P. (2022). Voienna polityka i systema viiskovoi yustytzii: Synerhiia voiennoi bezpeky [Military policy and the military justice system: Synergy of military security]. *Nauka i oborona*, (1), 10–15. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-18-1-10-15>.
11. Nanieva, M. I. (2025). Sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv: Aktualni pytannia sohodennia [Social protection of servicemen: Current issues]. *Akademichni vizii* [Academic Visions], (4). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1931>
12. OpenDataBot. (n.d.). Analytics of court decisions. <https://opendatabot.ua/analytics>
13. Office of the Prosecutor General of Ukraine. (n.d.). <https://www.gp.gov.ua/>

-
14. International Criminal Court. (n.d.). Situation in Ukraine. <https://www.icc-cpi.int/ukraine>
15. European Court of Human Rights. (n.d.). HUDOC Database. <https://hudoc.echr.coe.int>
16. Gates, Susan M., 1968– Civilian workforce planning in the Department of Defense: different levels, different roles / Susan M. Gates, Christine Eibner, Edward G Keating. p. cm. "MG-449." Includes bibliographical references. ISBN 0-8330-3901-6 (pbk. : alk. paper) 1. Manpower planning—United States. 2. United States—Armed Forces— Civilian employees. 3. United States. Dept. of Defense—Personnel management. I. Eibner, Christine. II. Keating, Edward G. (Edward Geoffrey), 1965– III. Title.
-

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.